ARAB BAHARI'NI ANLAMAK…

Tunus' lu işsiz bir üniversite mezunu gencin ülkesindeki ekonomik koşulların olumsuzluğunu, iş bulma olanaklarının azlığını, Devlet ve kamu yönetimindeki yolsuzlukları, gelir dağılımındaki eşitsizliği ve daha birçok toplumsal aksamayı ve yetersizliği protesto etmek için kendini kentin meydanında yakma olgusunun yarattığı kelebek etkisinin Arap Dünyası'nda devrimlere yol açtığını hep beraber izledik.

Genel olarak, Arap halkı ve özellikle de Arap kadınları, toplumsal, ekonomik ve siyasal istemlerle sokaklara döküldü. Yakınmalarını ve beklentilerini ortaya koydu. On yıllardır görülmemiş bir şekilde Arap genci, erkeği ve kadını ekonomik refah, istihdam olanakları, özgürleşme ve demokrasi çığlıklarını tüm Dünya'yı hayret ve hayranlığa düşürecek şekilde açıklamaya, hükümetleri istifaya davet etmeye ve yeni bir Arap Dünyası kurulması yolunda isteklerini haykırmaya başladı.

Bu durum Arap halkının tarihinde görülmeyen bir olaydı. Birçok yönüyle bu haykırış Dünya'nın öteki bölgelerinde ve özellikle özgürlük mücadelesi geçmişi devrimlere dayalı ülkelerin yaşadığı tarihi örneklerden hiç farklı değildi. Bu çerçevede, Arap Baharı'nı belki Fransız Devrimi'ne ve Rus Devrimi'ne benzetmek yerine, Dünya'nın demokrasi ve özgürlük mücadelesi veren ve bu yolda önemli başarılar kazanan siyasal ve toplumsal dönüşüm hareketleri ile kıyaslamak daha doğrudur.

Arap Baharı'nı anlayabilmek için birkaç sorunun sorulması ve bunlara yanıt verilmesi gerekmektedir:

1. Arap Baharı'nın siyasal, ekonomik ve toplumsal nedenleri nelerdir?
2. Arap Baharı toplumsal, siyasal ve ekonomik dönüşümde başarı kazanacak mıdır?
3. Dönüşümün yönü ve içeriği ne olacaktır?

Okuma yazma oranında ve özellikle kadınların okuma yazma oranındaki önemli artış, akrabalar arası evlilik oranındaki önemli azalma ve doğum hızındaki azalma üç temel neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu üç temel gelişmenin sonucunda Arap toplumları kültürel ve düşünce bakımından modernleşme yoluna girmekte ve Arap bireyi kendini daha özgür ve bağımsız hissetmektedir. Siyasal sistemdeki değişim ve dönüşümün temelinde de bu gelişme yatmaktadır. Demokratikleşme olgusu güçlenmekte ve bireyler birer tebaa olmaktan birer yurttaş olmaya başlamaktadır.

Arap Baharı ani ve beklenmeyen bir siyasal olgu olarak kabul edemeyiz. Arap toplumu uzun bir süreden bu yana önemli değişimler göstermektedir. En önemli değişiklik toplumsal yapıda ve özellikle kadının değişen ve gelişen statüsünde yatmaktadır. Arap Dünyası'na ilişkin demografik veriler kadının statüsü açısından temel değişikliklere işaret etmektedir. Bunlardan birincisi kadınların doğurganlık oranının düşmesidir. Son döneme kadar Arap kadınlarının doğurganlık

oranı kadın başına 7 çocuk iken günümüzde bu değer 2 doğuma kadar düşmüştür. Bu sonuç kadının sadece çocuk doğurma aracı ve anne olmaktan uzaklaşması ve kadının toplum yaşamında aktif olarak rol almaya başlamasının ilk ürünüdür.

Artık Arap kadınları erkek egemen toplumun ezilen ve dışlanan bireyleri değil; erkek ile eşit söz hakkı isteyen, özgürlük kavramını tanıyan ve hakları için mücadele edebilen bir konuma gelmiştir. Bir başka önemli etmen de dinin toplumsal kuralları belirlemedeki gücünün giderek azalması ve İslami kuralların artık toplumsal yaşamı eskiden olduğu kadar şekillendirememesidir. Arap kadını, tüm Arap halkı gibi daha seküler bir yaşam istemektedir.

Yukarıda özetlediğim durumlar Arap Dünyası'ndaki dramatik ve köktenci değişimleri açıklıkla göstermektedir.

Toplumsal değişimi destekleyen ikinci önemli değişim alanı ise siyaset alanında yaşanmaktadır. Arap halkı yıllardan bu yana bir anlamda tek parti iktidarı ve tek adam yönetimi ile yönetilmiştir. Aradan geçen uzun yıllar sadece baskı ve otorite rejimini getirmiş; demokrasi, bireysel özgürlükler ve insan hakları fazla önem taşımayan kavramlar olarak görülmüştür. Artık Arap halkı yeni yüzler, yeni liderler ve yeni söylemler beklemektedir. Geleceğe daha umutla bakmak istemektedir. Daha özgür, insan haklarına saygı duyulan bir toplumda yaşamayı arzulamaktadır.

Üçüncü önemli değişim alanı ise ekonomidir. Açıkça görülmektedir ki petrol üretenler dışındaki Arap ülkeleri ekonomik açıdan fakir ve güçsüzdür. Petrol üreten Arap ülkelerinin sayısı ise sınırlıdır. Petrol üretmeyen Arap ülkelerinin sanayisi dış dünya ile rekabet edemeyecek, tarımı güçsüz ve hizmet sektörü sınırlı düzeyde gelişmiş bir konumdadır. Buna karşılık, her ne kadar son yıllarda doğurganlık oranı düşmekte ise de genç nüfus oranı hayli fazladır. Nüfusun yüzde 30'u 20-30 yaş arasındadır. Dünyanın en genç nüfusu Arap ülkelerinde yaşamaktadır. İstihdam olanakları ise son derecede sınırlıdır. Yükseköğrenim görmüş gençler arasında yaygın bir işsizlik oranı vardır. Gelecek Arap gençlerine ekonomik refah vaat etmemektedir. Aynı umutsuzluk petrol üreten Arap ülkelerinde de vardır. Bu ülkelerdeki gelir dağılımı eşitsizliği ve gelirin özellikle hanedan ve iktidar sahiplerinin yakınları arasında paylaşılması bu ülkelerdeki sıradan kimseler açısından bir umutsuzluk ve karamsarlık kaynağı oluşturmaktadır.

Ekonomik olumsuzlukların etkisini daha çok artıran bir başka etmen de Arap ülkelerinde yolsuzluğun çok büyük boyutlara ulaşmış olmasıdır. Saydam ve hesap verebilir nitelikte olmayan Arap kamu yönetimleri yolsuzluğun her türlüsünü yaşamaktadır. İktidar sahiplerinin sahip oldukları servet makul ve meşru yollar ile açıklanabilir görülmemektedir. Artık Arap halkı da durumun bilincindedir. Yönetime ve yöneticilere duyulan öfkenin altında yatan ana etmen yolsuzluk yapanların yaptıklarının bedelini ödememiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Yukarıda sayılan neden ve gelişmeler birlikte ele alındığında Arap Dünyası'ndaki değişim ve dönüşümün nedenleri açıklıkla ortaya çıkmaktadır.

Bu olguyu destekleyen bir başka önemli etmen de küreselleşmedir. Küreselleşme özellikle internete dayalı iletişim, uydu yayınları ile desteklenen kitle iletişim yöntemleri, Facebook ve

Twitter gibi sosyal paylaşım platformları ile şekil ve içerik kazanmaktadır. Buna ek olarak hava, kara ve deniz ulaşımının gelmiş olduğu düzey Dünya insanları arasındaki uzaklık kavramını tümüyle ortadan kaldırmıştır. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Arap Dünyası'nda da insanlar artık Dünya'nın her bir noktasındaki olayları izlemekte, diğer toplumların yaşam biçimlerinden etkilenmekte ve beklenti düzeyleri artmaktadır. Bu bağlamda Arap insanı da Dünya'nın diğer gelişmiş yörelerinde yaşayanların sahip olduğu sosyal, siyasal ve ekonomik koşullara sahip olmak istemektedir.

Bu koşullar altında değişimden ve dönüşümden başka bir çıkış yolu ortaya çıkmamaktadır. Aslında Arap ülkelerinde yaşananlara değil; gelişmelerin bu kadar geç kalmış olmasına şaşırmak gerekmektedir. Arap Baharı toplumsal ve siyasal olguların doğal mecrasında akıp gitmektedir.

Bugün görüyoruz ki Libya, Tunus ve Mısır'da iktidarlar değişmiş ve değişmez görünen liderler tarihin derinliklerine inmiştir. Yemen, Bahreyn ve Suriye dönüşümün ıstırap veren faturasını ödemeye devam etmektedir. Fas ve Ürdün de ise değişim isteyen halk reform girişimleri ile tatmin edilmeye çalışılmaktadırlar.

Ancak bugüne kadar elde edilen başarıların batılı standartlara uygun siyasal ve toplumsal sonuçlar yaratması henüz uzak bir olasılık olarak görülmektedir. Özgürlüklerde ve temel insan haklarında bazı gelişmeler olacağı kuşkusuzdur. Ancak adil ve eşitlikçi bir toplum yaratma ideali çok daha uzun bir süre alacaktır.

Dönüşümün yönü ve içeriğine bakacak olursak, Başarı düzeyi her ülkede farklı olacaktır. Zira her Arap ülkesinde toplumsal ve siyasal dinamikler çok farklılık göstermektedir. Ortak hareket noktaları olsa da; Arap ülkelerinin kendi iç bünyelerindeki siyasal güçler toplumu kendi istekleri yönünde ilerlemeye zorlayacaktır. İslamcılar şeriata dayalı bir sistem, laikler seküler bir yapı, aşiretler kendilerine önem ve ağırlık veren bir yapı ve belki bir konfederasyon, ulusalcılar ise merkezi yönetim ağırlıklı bir Devlet rejimi isteyeceklerdir. Arap toplumları farklı yönlerdeki bu odakların güçlerinin bileşkesi doğrultusunda yol alacaklardır.

Ve doğal olarak bu yön her Arap ülkesinde farklı bir görünüm alacaktır.

Gelecekte elde edilecek sonuç beklentilerden farklı olabilir. Beklentilerin tümü belki gerçekleşmeyebilir. Ancak eminim ki gelecek bugünden daha farklı ve daha ileri bir düzeyde olacaktır.

Arap halkının bilinçlenme düzeyinin geri çevrilmesi artık mümkün değildir.

Dr. Mustafa Aydın
Başkan Yardımcısı
COPPEM (Avrupa-Akdeniz Bölgesi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Birliği)